Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 19ης Σεπτεμβρίου 2018*

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 92/85/ΕΟΚ – Άρθρα 4, 5 και 7 – Προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων – Γαλουχούσα εργαζομένη – Νυκτερινή εργασία – Εργασία κατά βάρδιες η οποία εκτελείται εν μέρει σε νυκτερινό ωράριο – Αξιολόγηση των κινδύνων της θέσεως εργασίας – Μέτρα πρόληψης – Αμφισβήτηση από την ενδιαφερόμενη εργαζομένη – Οδηγία 2006/54/ΕΚ – Άρθρο 19 – Ίση μεταχείριση – Δυσμενής διάκριση λόγω φύλου – Βάρος αποδείξεως»

Στην υπόθεση C-41/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunal Superior de Justicia de Galicia (Ανώτερο Δικαστήριο της Γαλικίας, Ισπανία) με απόφαση της 30ής Δεκεμβρίου 2016, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 25 Ιανουαρίου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

Isabel González Castro

κατά

Mutua Umivale,

Prosegur España SL,

Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. L. da Cruz Vilaça, πρόεδρο τμήματος, E. Levits, A. Borg Barthet, M. Berger και F. Biltgen (εισηγητή), δικαστές,

γενική εισαγγελέας: E. Sharpston

γραμματέας: L. Carrasco Marco, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 22ας Φεβρουαρίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– το Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS), εκπροσωπούμενο από τις P. García Perea και M. A. Lozano Mostazo,

– η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον S. Jiménez García,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

– η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Henze και D. Klebs,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις S. Pardo Quintillán και A. Szmytkowska,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 26ης Απριλίου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης (αναδιατύπωση) (ΕΕ 2006, L 204, σ. 23), καθώς και των άρθρων 4, 5 και 7 της οδηγίας 92/85/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Οκτωβρίου 1992, σχετικά με την εφαρμογή μέτρων που αποβλέπουν στη βελτίωση της υγείας και της ασφάλειας κατά την εργασία των εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων (ΕΕ 1992, L 348, σ. 1).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Isabel González Castro, αφενός, και του Mutua Umivale (στο εξής: ταμείο αλληλασφαλίσεως Umivale), της εργοδότριάς της, Prosegur España SL (στο εξής: Prosegur) και του Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) (Εθνικού Ιδρύματος Κοινωνικής Ασφαλίσεως, Ισπανία) (στο εξής: INSS), αφετέρου, σχετικά με την άρνηση των τελευταίων να αναστείλουν τη σύμβαση εργασίας της πρώτης και να της χορηγήσουν επίδομα λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 92/85

3 Η πρώτη, η όγδοη, η ένατη, η δέκατη, η ενδέκατη και η δέκατη τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 92/85 έχουν ως εξής:

«[έχοντας υπόψη] ότι το άρθρο 118 Α της συνθήκης [ΕΟΚ] προβλέπει ότι το Συμβούλιο θεσπίζει, με οδηγίες, τις ελάχιστες προδιαγραφές για να προωθήσει την καλυτέρευση ιδίως του χώρου της εργασίας, για να προστατεύσει την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων·

[…]

ότι οι έγκυοι, λεχώνες ή γαλουχούσες εργαζόμενες πρέπει να θεωρούνται, από πολλές απόψεις, ως ομάδα ειδικών κινδύνων και ότι πρέπει να ληφθούν μέτρα όσον αφορά την υγεία και την ασφάλεια τους·

ότι η προστασία των εγκύων, των λεχώνων και των γαλουχουσών εργαζομένων δεν πρέπει να καθιστά μειονεκτική τη θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας και δεν πρέπει να θίγει τις οδηγίες περί ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών·

ότι ορισμένες δραστηριότητες είναι δυνατόν να αποτελούν ειδικό κίνδυνο έκθεσης σε επικίνδυνους παράγοντες, μεθόδους παραγωγής ή συνθήκες εργασίας των εγκύων, λεχώνων ή γαλουχουσών εργαζομένων, και ότι, επομένως, οι κίνδυνοι αυτοί πρέπει να αξιολογούνται και το αποτέλεσμα της εν λόγω αξιολόγησης να ανακοινώνεται στις εργαζόμενες γυναίκες ή/και στους εκπροσώπους τους·

ότι, εξάλλου, εάν το αποτέλεσμα της αξιολόγησης αυτής δείξει κινδύνους για την ασφάλεια ή την υγεία της εργαζόμενης γυναίκας, πρέπει να προβλεφθεί ένα σύστημα για την προστασία της·

[...]

ότι η εύθραυστη υγεία της εγκύου, γαλουχούσας ή λεχώνας εργαζόμενης καθιστά αναγκαίο δικαίωμα άδειας μητρότητας τουλάχιστον 14 συναπτών εβδομάδων, που κατανέμονται πριν ή/και μετά τον τοκετό, και υποχρεωτική άδεια μητρότητας τουλάχιστον δύο εβδομάδων, που κατανέμονται πριν ή/και μετά τον τοκετό·

[...]»

4 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 92/85 προβλέπει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία, η οποία είναι η δέκατη ειδική οδηγία σύμφωνα με το άρθρο 16 παράγραφος 1 της οδηγίας 89/391/ΕΟΚ [του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου 1989, σχετικά με την εφαρμογή μέτρων για την προώθηση της βελτίωσης της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία (ΕΕ 1989, L 183, σ. 1)], έχει ως στόχο την εφαρμογή μέτρων που αποβλέπουν στη[.] βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας κατά την εργασία των εγκύων, λεχώνων ή γαλουχουσών εργαζομένων.»

5 Το άρθρο 2 της ως άνω οδηγίας, που φέρει τον τίτλο «Ορισμοί», έχει ως εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

[...]

γ) γαλουχούσα εργαζομένη, κάθε εργαζόμενη γυναίκα που διανύει το στάδιο της γαλουχίας κατά την έννοια της εθνικής νομοθεσίας ή/και πρακτικής και έχει πληροφορήσει τον εργοδότη της για την κατάσταση της, σύμφωνα με την ανωτέρω νομοθεσία ή/και πρακτική.»

6 Το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«1. Η Επιτροπή, συνεννοούμενη με τα κράτη μέλη και επικουρούμενη από τη συμβουλευτική επιτροπή για την ασφάλεια, την υγιεινή και την προστασία της υγείας στον τόπο εργασίας, χαράζει τις κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την εκτίμηση των χημικών, φυσικών ή βιολογικών παραγόντων καθώς και των βιομηχανικών μεθόδων παραγωγής που θεωρείται ότι ενέχουν κίνδυνο για την υγεία ή την ασφάλεια των εργαζομένων γυναικών κατά την έννοια του άρθρου 2.

Οι αναφερόμενες στο πρώτο εδάφιο κατευθυντήριες γραμμές αφορούν επίσης και τις κινήσεις και θέσεις του σώματος, την πνευματική και φυσική κόπωση και τις άλλες φυσικές και πνευματικές καταπονήσεις που συνδέονται με τη δραστηριότητα των εργαζομένων γυναικών κατά την έννοια του άρθρου 2.

2. Οι αναφερόμενες στην παράγραφο 1 κατευθυντήριες γραμμές έχουν στόχο να χρησιμεύσουν ως οδηγός για την προβλεπόμενη στο άρθρο 4 παράγραφος 1 αξιολόγηση.

Προς τούτο, τα κράτη μέλη κοινοποιούν τις κατευθυντήριες αυτές γραμμές στους εργοδότες και τις εργαζόμενες γυναίκες ή/και στους εκπροσώπους τους στο οικείο κράτος μέλος.»

7 Οι διαλαμβανόμενες στο άρθρο 3 της οδηγίας 92/85 κατευθυντήριες γραμμές, όπως ίσχυαν κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υπό κρίση υποθέσεως, περιέχονται στην ανακοίνωση της Επιτροπής της 20ής Νοεμβρίου 2000, για τις κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την εκτίμηση των χημικών, φυσικών και βιολογικών παραγόντων και των μεθόδων παραγωγής που θεωρείται ότι περικλείουν κίνδυνο για την ασφάλεια ή την υγεία των εγκύων, λεχώνων ή γαλουχουσών εργαζομένων [COM(2000) 466 τελικό/2, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές].

8 Σχετικά με την αξιολόγηση των κινδύνων και την ενημέρωση των εργαζομένων για την αξιολόγηση αυτή, το άρθρο 4 της οδηγίας 92/85 ορίζει τα εξής:

«1. Όσον αφορά οιαδήποτε δραστηριότητα που ενδέχεται να εγκλείει συγκεκριμένο κίνδυνο έκθεσης στους παράγοντες, τις μεθόδους παραγωγής ή τις συνθήκες εργασίας, που περιλαμβάνονται στο[ν] μη εξαντλητικό κατάλογο του παραρτήματος Ι, πρέπει να αξιολογείται, από τον εργοδότη, η φύση, ο βαθμός και η διάρκεια της έκθεσης των εργαζόμενων γυναικών κατά την έννοια του άρθρου 2, στη συγκεκριμένη επιχείρηση ή/και εγκατάσταση, είτε άμεσα είτε έμμεσα, μέσω των υπηρεσιών προστασίας και πρόληψης που προβλέπονται στο άρθρο 7 της [οδηγίας 89/391], προκειμένου:

– να εκτιμηθεί κάθε κίνδυνος που απειλεί την ασφάλεια ή την υγεία καθώς και κάθε αντίκτυπος στην εγκυμοσύνη ή γαλουχία των εργαζομένων γυναικών κατά την έννοια του άρθρου 2,

– να καθορισθούν τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν.

2. Υπό την επιφύλαξη του άρθρου 10 της [οδηγίας 89/391], στη[.] συγκεκριμένη επιχείρηση ή/και εγκατάσταση, οι εργαζόμενες γυναίκες κατά την έννοια του άρθρου 2 και οι εργαζόμενες γυναίκες που ενδέχεται να βρεθούν σε μία από τις καταστάσεις που προβλέπονται στο άρθρο 2 ή/και οι εκπρόσωποι τους, ενημερώνονται σχετικά με τα αποτελέσματα της αξιολόγησης που αναφέρεται στην παράγραφο 1 καθώς και σχετικά με κάθε μέτρο που αφορά την ασφάλεια και την υγεία κατά την εργασία.»

9 Σχετικά με τις συνέπειες της αξιολογήσεως των κινδύνων, το άρθρο 5, παράγραφοι 1 έως 3, της ως άνω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«1. Υπό την επιφύλαξη του άρθρου 6 της [οδηγίας 89/391], εάν τα αποτελέσματα της αξιολόγησης, που αναφέρεται στο άρθρο 4 παράγραφος 1, δείξουν κίνδυνο για την ασφάλεια ή την υγεία, ή αν δείξουν αντίκτυπο στην εγκυμοσύνη ή τη γαλουχία της εργαζομένης κατά την έννοια του άρθρου 2, ο εργοδότης λαμβάνει τα απαιτούμενα μέτρα προκειμένου να αποφευχθεί η έκθεση της εν λόγω εργαζομένης σ' αυτόν τον κίνδυνο, με προσωρινή προσαρμογή των συνθηκών εργασίας ή/και του χρόνου εργασίας της.

2. Εάν η προσαρμογή των συνθηκών εργασίας ή/και του χρόνου εργασίας είναι τεχνικά ή/και αντικειμενικά αδύνατη ή αν για λόγους δεόντως αιτιολογημένους δεν είναι εύλογο να απαιτηθεί, ο εργοδότης λαμβάνει τα μέτρα που απαιτούνται ώστε να εξασφαλίσει για την εν λόγω εργαζομένη αλλαγή θέσης.

3. Εάν η αλλαγή θέσης είναι τεχνικά ή/και αντικειμενικά αδύνατη, ή αν για λόγους δεόντως αιτιολογημένους δεν είναι εύλογο να απαιτηθεί, η εν λόγω εργαζομένη απαλλάσσεται από την εργασία, σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες ή/και πρακτικές, επί όλο το διάστημα που χρειάζεται για την προστασία της ασφάλειας ή της υγείας της.»

10 Το άρθρο 7 της οδηγίας 92/85, που φέρει τον τίτλο «Νυκτερινή εργασία», ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα μέτρα που απαιτούνται προκειμένου οι εργαζόμενες κατά την έννοια του άρθρου 2 να μην υποχρεούνται να εκτελούν νυκτερινή εργασία κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης τους, καθώς και επί ένα χρονικό διάστημα μετά τον τοκετό, το οποίο ορίζεται από την

εθνική αρχή που είναι αρμόδια για την ασφάλεια και την υγεία, με την επιφύλαξη της υποβολής, σύμφωνα με τεχνικές λεπτομέρειες που ορίζουν τα κράτη μέλη, ιατρικού πιστοποιητικού που βεβαιώνει την ανάγκη αυτού του μέτρου όσον αφορά την ασφάλεια και την υγεία της εν λόγω εργαζομένης.

2. Τα μέτρα που προβλέπονται στην παράγραφο 1 πρέπει να περιλαμβάνουν τη δυνατότητα, σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες ή/και πρακτικές:

α) μετακίνησης σε θέση εργασίας ημέρας

ή

β) απαλλαγής από την εργασία ή παράτασης της άδειας μητρότητας, σε περίπτωση που αυτή η μετακίνηση είναι τεχνικά ή/και αντικειμενικά αδύνατη, ή που για λόγους δεόντως αιτιολογημένους δεν είναι εύλογο να απαιτηθεί λογικά.»

Η οδηγία 2006/54

11 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2006/54, που φέρει τον τίτλο «Σκοπός», προβλέπει τα εξής:

«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι να εξασφαλισθεί η εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης.

Για το σκοπό αυτό, η παρούσα οδηγία περιέχει διατάξεις για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ως προς:

α) την πρόσβαση στην απασχόληση, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής εξέλιξης, και στην επαγγελματική κατάρτιση·

β) τους όρους εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής·

γ) τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης.

Περιλαμβάνει επίσης διατάξεις με σκοπό να εξασφαλίζεται ότι η εφαρμογή αυτή καθίσταται αποτελεσματικότερη μέσω της θέσπισης κατάλληλων διαδικασιών.»

12 Το άρθρο 2 της ως άνω οδηγίας, που φέρει τον τίτλο «Ορισμοί», έχει ως εξής:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

α) “άμεση διάκριση”: όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, για λόγους φύλου, μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν που υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο ένα άλλο πρόσωπο σε ανάλογη κατάσταση·

β) “έμμεση διάκριση”: όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική θέτει σε ιδιαίτερα μειονεκτική θέση πρόσωπα ενός φύλου σε σύγκριση με πρόσωπα του άλλου φύλου, εκτός αν αυτή η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική δικαιολογείται αντικειμενικώς από νόμιμο στόχο και τα μέσα για την επίτευξη του εν λόγω στόχου είναι πρόσφορα και αναγκαία·

[…]

2. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η διάκριση περιλαμβάνει:

[…]

γ) οποιαδήποτε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση γυναίκας λόγω εγκυμοσύνης ή άδειας μητρότητας κατά την έννοια της οδηγίας [92/85].»

13 Το άρθρο 14, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας επεκτείνει την απαγόρευση των διακρίσεων, μεταξύ άλλων, και στους όρους εργασίας, προβλέπει δε τα εξής:

«Δεν υφίσταται άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου στο[ν] δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημοσίων φορέων, όσον αφορά:

[…]

γ) τους όρους απασχόλησης και εργασίας, συμπεριλαμβανομένων των απολύσεων, καθώς και θέματα αμοιβής σύμφωνα με το άρθρο 141 της συνθήκης [ΕΚ]·

[…]»

14 Όσον αφορά το βάρος αποδείξεως και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε περίπτωση άμεσης ή έμμεσης διακρίσεως, το άρθρο 19, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα, σύμφωνα με τα εθνικά τους δικαστικά συστήματα, ώστε να επιβάλλεται στον εναγόμενο να αποδείξει ότι δεν υπήρξε παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, όταν πρόσωπο που κρίνει ότι θίγεται από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης επικαλείται, ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης αρμόδιας αρχής, πραγματικά περιστατικά από τα οποία τεκμαίρεται η ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διάκρισης.

[…]

4. Οι παράγραφοι 1, 2 και 3 εφαρμόζονται επίσης:

α) στις περιπτώσεις που καλύπτονται από το άρθρο 141 της συνθήκης [ΕΚ] και, καθόσον υπάρχει διακριτική μεταχείριση λόγω φύλου, από τις οδηγίες [92/85] και 96/34/ΕΚ [του Συμβουλίου, της 3ης Ιουνίου 1996, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για τη γονική άδεια, που συνήφθη από την UNICE, τη CEEP και τη CES (ΕΕ 1996, L 145, σ. 4)]·

[…]»

Η οδηγία 2003/88/ΕΚ

15 Η αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας 2003/88/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας (ΕΕ 2003, L 299, σ. 9), έχει ως εξής:

«Οι ειδικοί κανόνες που προβλέπονται από άλλες κοινοτικές πράξεις όσον αφορά, παραδείγματος χάριν, τις περιόδους ανάπαυσης, το[ν] χρόνο εργασίας, τις ετήσιες άδειες και τη[.] νυκτερινή εργασία ορισμένων κατηγοριών εργαζομένων θα πρέπει να υπερισχύουν των διατάξεων της παρούσας οδηγίας.»

16 Το άρθρο 1 της ως άνω οδηγίας, που φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής», έχει ως εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία καθορίζει τις στοιχειώδεις προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας όσον αφορά την οργάνωση του χρόνου εργασίας.

2. Εφαρμόζεται:

[…]

β) σε ορισμένες πλευρές της νυκτερινής εργασίας, της κατά βάρδιες εργασίας και του ρυθμού εργασίας.

[…]»

17 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας, που φέρει τον τίτλο «Ορισμοί», προβλέπει, στα σημεία 3 και 4, τα εξής:

«Κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

[…]

3. "νυχτερινή περίοδος": κάθε περίοδος επτά τουλάχιστον ωρών, όπως ορίζεται από την εθνική νομοθεσία, η οποία πρέπει πάντως να περιλαμβάνει το διάστημα μεταξύ 24.00 και 05.00·

4. "εργαζόμενος τη νύχτα":

α) αφενός, κάθε εργαζόμενος κατά τη νυχτερινή περίοδο επί τρεις τουλάχιστον ώρες του ημερήσιου κανονικού χρόνου εργασίας του και,

β) αφετέρου, κάθε εργαζόμενος ο οποίος ενδέχεται να πραγματοποιεί κατά τη νυχτερινή περίοδο ένα ορισμένο τμήμα του ετήσιου χρόνου εργασίας του, το οποίο ορίζεται κατ' επιλογή του οικείου κράτους μέλους:
   i) από την εθνική νομοθεσία, ύστερα από διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους, ή
   ii) με συλλογικές συμβάσεις ή με συμφωνίες μεταξύ κοινωνικών εταίρων σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο·

[…]»

Το ισπανικό δίκαιο

18 Το κοινωνικοασφαλιστικού χαρακτήρα επίδομα λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία εισήχθη στην ισπανική έννομη τάξη με τον Ley Orgánica 3/2007 para la igualdad efectiva de mujeres y hombres (οργανικό νόμο 3/2007 για την πραγματική ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών), της 22ας Μαρτίου 2007 (BOE αριθ. 71, της 23ης Μαρτίου 2007, σ. 12611, στο εξής: νόμος 3/2007).

19 Σκοπός του νόμου 3/2007 είναι να προωθήσει την ενσωμάτωση των γυναικών στον κόσμο της εργασίας, παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να συνδυάσουν την επαγγελματική με την ιδιωτική και την οικογενειακή τους ζωή.

20 Η δωδέκατη πρόσθετη διάταξη του νόμου αυτού τροποποίησε το άρθρο 26 του Ley 31/1995 de Prevención de Riesgos Laborales (νόμου 31/1995 σχετικά με την πρόληψη των επαγγελματικών κινδύνων), της 8ης Νοεμβρίου 1995 (BOE αριθ. 269, της 10ης Νοεμβρίου 1995, σ. 32590, στο εξής: νόμος 31/1995), καθόσον προέβλεψε την προστασία της εργαζομένης και του νεογνού σε περιπτώσεις κινδύνου κατά τη γαλουχία οσάκις οι συνθήκες μιας θέσεως εργασίας μπορούν να έχουν επιπτώσεις στην υγεία της εργαζομένης ή του τέκνου.

21 Το άρθρο 26 του νόμου 31/1995, που μεταφέρει στο εσωτερικό δίκαιο μεταξύ άλλων τα άρθρα 4 και 7 της οδηγίας 92/85, έχει ως εξής:

«1. Η αξιολόγηση των κινδύνων [για την ασφάλεια ή την υγεία των εργαζομένων] στους οποίους αναφέρεται το άρθρο 16 του παρόντος νόμου περιλαμβάνει τον καθορισμό της φύσεως, του βαθμού και της διάρκειας της εκθέσεως των εγκύων εργαζομένων ή των εργαζομένων που έχουν γεννήσει προσφάτως σε παράγοντες, μεθόδους ή συνθήκες εργασίας που μπορούν να επιδράσουν δυσμενώς στην υγεία των εργαζόμενων γυναικών ή του εμβρύου, στο πλαίσιο κάθε είδους δραστηριότητας δυνάμενης να ενέχει συγκεκριμένο κίνδυνο. Εάν τα αποτελέσματα της αξιολογήσεως δείξουν κίνδυνο για την ασφάλεια ή την υγεία ή πιθανό αντίκτυπο στην εγκυμοσύνη ή τη γαλουχία των ως άνω εργαζομένων, ο εργοδότης λαμβάνει τα μέτρα που απαιτούνται προκειμένου να αποφευχθεί η έκθεση στον κίνδυνο αυτό, προσαρμόζοντας τις συνθήκες ή τον χρόνο εργασίας της συγκεκριμένης εργαζομένης.

Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν, όταν αυτό είναι αναγκαίο, τη μη πραγματοποίηση νυκτερινής εργασίας ή εργασίας κατά βάρδιες.

2. Όταν η προσαρμογή των συνθηκών ή του χρόνου εργασίας δεν είναι εφικτή ή, παρά την προσαρμογή αυτή, οι συνθήκες της θέσεως εργασίας μπορούν να επιδράσουν δυσμενώς στην υγεία της εγκύου εργαζομένης ή του εμβρύου, τούτο δε βεβαιώνεται από τις ιατρικές υπηρεσίες του [INSS] ή των αλληλασφαλιστικών ταμείων, αναλόγως του φορέα με τον οποίο έχει συμβληθεί η επιχείρηση για την κάλυψη των επαγγελματικών κινδύνων, έπειτα από έκθεση του ιατρού της Servicio Nacional de Salud [Εθνικής Υπηρεσίας Υγείας, Ισπανία] που παρακολουθεί την εργαζομένη, αυτή τοποθετείται σε διαφορετική θέση εργασίας ή καθήκον, συμβατά με την κατάστασή της. Προς τούτο, ο εργοδότης καταρτίζει, κατόπιν διαβουλεύσεως με τους εκπροσώπους των εργαζομένων, συγκεντρωτικό κατάλογο των θέσεων εργασίας που δεν ενέχουν κινδύνους.

Η αλλαγή θέσεως εργασίας ή καθήκοντος πραγματοποιείται σύμφωνα με τους κανόνες και τα κριτήρια που έχουν εφαρμογή στις περιπτώσεις υπηρεσιακής κινητικότητας και ισχύει έως ότου η κατάσταση της υγείας της εργαζομένης επιτρέψει την επιστροφή της στην προηγούμενη θέση.

[…]

3. Εάν η εν λόγω αλλαγή θέσεως δεν είναι από τεχνικής ή αντικειμενικής απόψεως εφικτή ή δεν μπορεί ευλόγως να απαιτηθεί για δικαιολογημένους λόγους, η σύμβαση εργασίας της εργαζομένης μπορεί να ανασταλεί λόγω κινδύνου κατά την κύηση, σύμφωνα με το άρθρο 45, παράγραφος 1, στοιχείο d, [του Real Decreto Legislativo 1/1995, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto de los Trabajadores (βασιλικού νομοθετικού διατάγματος 1/1995, περί εγκρίσεως του αναδιατυπωμένου νόμου περί Εργατικού Κώδικα), της 24ης Μαρτίου 1995 (BOE αριθ. 75, της 29ης Μαρτίου 1995, σ. 9654)], επί όσο διάστημα απαιτείται για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας της και για όσο διαρκεί η αδυναμία επιστροφής της στην προηγούμενη θέση της ή τοποθετήσεώς της σε άλλη θέση συμβατή με την κατάστασή της.

4. Οι διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του παρόντος άρθρου έχουν επίσης εφαρμογή κατά τη διάρκεια της γαλουχίας εάν οι συνθήκες εργασίας μπορούν να επιδράσουν δυσμενώς στην υγεία της εργαζομένης ή του τέκνου, τούτο δε βεβαιώνεται από τις ιατρικές υπηρεσίες του [INSS] ή των αλληλασφαλιστικών ταμείων, αναλόγως του φορέα με τον οποίο έχει συμβληθεί η επιχείρηση για την κάλυψη των επαγγελματικών κινδύνων, έπειτα από έκθεση του ιατρού της Εθνικής Υπηρεσίας Υγείας που παρακολουθεί την εργαζόμενη ή το τέκνο της. Μπορεί, ομοίως, να ανασταλεί η σύμβαση εργασίας της εργαζομένης λόγω κινδύνου κατά τη διάρκεια του θηλασμού βρεφών κάτω των εννέα μηνών, σύμφωνα με το άρθρο 45, παράγραφος 1, στοιχείο d, του [βασιλικού νομοθετικού διατάγματος 1/1995], εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παραγράφου 3 του παρόντος άρθρου.

[…]»

22 Η δέκατη όγδοη πρόσθετη διάταξη του νόμου 3/2007 τροποποίησε την ισπανική νομοθεσία κατά τρόπον ώστε να αναγνωρίζεται ρητώς η περίοδος της γαλουχίας ως μία από τις περιπτώσεις που καλύπτονται από τον Ley General de la Seguridad Social – Real Decreto Legislativo 1/1994 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General de la Seguridad Social (βασιλικού νομοθετικού διατάγματος 1/1994, περί εγκρίσεως του αναδιατυπωμένου γενικού νόμου περί κοινωνικής ασφαλίσεως), της 20ής Ιουνίου 1994 (BOE αριθ. 154, της 29ης Ιουνίου 1994, σ. 20658, στο εξής: γενικός νόμος περί κοινωνικής ασφαλίσεως).

23 Το άρθρο 135 bis του γενικού νόμου περί κοινωνικής ασφαλίσεως ορίζει τα εξής:

«Προστατευόμενη κατάσταση

Για τους σκοπούς του επιδόματος λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία, θεωρείται προστατευόμενη κατάσταση η περίοδος αναστολής της συμβάσεως εργασίας στην περίπτωση που, μολονότι η εργαζόμενη μητέρα πρέπει να αλλάξει θέση εργασίας προκειμένου να τοποθετηθεί σε θέση συμβατή με την κατάστασή της, εντούτοις, η εν λόγω αλλαγή θέσεως είναι, κατά το άρθρο 26, παράγραφος 4, του νόμου 31/1995, τεχνικώς ή αντικειμενικώς αδύνατη ή δεν μπορεί ευλόγως να απαιτηθεί για δικαιολογημένους λόγους.»

24 Το άρθρο 135 ter του γενικού νόμου περί κοινωνικής ασφαλίσεως προβλέπει τα εξής:

«Επίδομα

Το επίδομα λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία χορηγείται στην εργαζόμενη υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στον παρόντα νόμο για το επίδομα λόγω κινδύνου κατά την κύηση, παύει δε να χορηγείται όταν το βρέφος συμπληρώσει τους εννέα μήνες, εκτός εάν η δικαιούχος έχει σε προγενέστερο χρονικό σημείο επανέλθει στην αρχική θέση εργασίας της ή τοποθετηθεί σε άλλη θέση συμβατή με την κατάστασή της.»

25 Όσον αφορά το δικονομικό δίκαιο, το άρθρο 96, παράγραφος 1, του Ley 36/2011, reguladora de la jurisdicción social (νόμου 36/2011, περί δικαστηρίων εργατικών και κοινωνικοασφαλιστικών διαφορών), της 10ης Οκτωβρίου 2011 (BOE αριθ. 245 της 11ης Οκτωβρίου 2011, σ. 106584), προβλέπει τα εξής:

«Βάρος αποδείξεως σε περιπτώσεις δυσμενών διακρίσεων και εργατικών ατυχημάτων

1. Στις δίκες στις οποίες από τα επιχειρήματα του ασκούντος το ένδικο βοήθημα προκύπτουν βάσιμες ενδείξεις δυσμενούς διακρίσεως λόγω φύλου, γενετήσιου προσανατολισμού ή ταυτότητας, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας, παρενοχλήσεως καθώς και σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση προσβολής θεμελιώδους δικαιώματος ή δημόσιας ελευθερίας, εναπόκειται στον καθού το ένδικο βοήθημα να δικαιολογήσει κατά τρόπο αντικειμενικό και εύλογο, με επίκληση επαρκών αποδεικτικών στοιχείων, τα ληφθέντα μέτρα και την αναλογικότητά τους.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

26 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η I. González Castro εργάζεται ως φύλακας ασφαλείας για την Prosegur.

27 Στις 8 Νοεμβρίου 2014 γέννησε ένα αγόρι το οποίο εν συνεχεία θήλασε.

28 Από τον Μάρτιο του 2015, η I. González Castro εργάζεται σε ένα εμπορικό κέντρο με εναλλασσόμενο κυκλικό ωράριο στο πλαίσιο του οποίου πραγματοποιεί οκτάωρες βάρδιες.

29 Τα καθήκοντα επιτήρησης τα οποία ασκεί στον τόπο εργασίας εκπληρώνονται κατά κανόνα από κοινού με άλλον φύλακα ασφαλείας, εξαιρουμένων των ακόλουθων χρονικών διαστημάτων, κατά τα οποία ασκεί τα καθήκοντα αυτά μόνη της: από Δευτέρα έως Πέμπτη από τα μεσάνυχτα έως τις οκτώ το πρωί, την Παρασκευή από τις δύο έως τις οκτώ το πρωί, το Σάββατο από τις τρεις έως τις οκτώ το πρωί και την Κυριακή από τη μία έως τις οκτώ το πρωί.

30 Η I. González Castro κίνησε ενώπιον του ταμείου αλληλασφαλίσεως Umivale, ιδιωτικής εταιρίας αλληλασφαλίσεως χωρίς κερδοσκοπικό σκοπό η οποία καλύπτει τους κινδύνους του εργατικού ατυχήματος και της επαγγελματικής ασθένειας, τη διαδικασία χορηγήσεως του επιδόματος λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία η οποία προβλέπεται στο άρθρο 26 του νόμου 31/1995. Προς τούτο, ζήτησε από το ως άνω ταμείο αλληλασφαλίσεως, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, να της χορηγήσει ιατρικό πιστοποιητικό που θα βεβαίωνε την ύπαρξη κινδύνου για τον θηλασμό τον οποίο ενείχε η θέση εργασίας της.

31 Επειδή το ταμείο αλληλασφαλίσεως Umivale απέρριψε το αίτημά της, η I. González Castro άσκησε ένσταση η οποία επίσης απορρίφθηκε.

32 Η I. González Castro άσκησε αγωγή βάλλουσα κατά της απορρίψεως αυτής ενώπιον του Juzgado de lo Social nº 3 de Lugo (δικαστηρίου εργατικών και κοινωνικοασφαλιστικών διαφορών αριθ. 3 του Lugo, Ισπανία).

33 Κατόπιν απορρίψεως της αγωγής της, η I. González Castro εφεσίβαλε την απόφαση αυτή ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Tribunal Superior de Justicia de Galicia (Ανώτερου Δικαστηρίου της Γαλικίας, Ισπανία).

34 Πρώτον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται σχετικά με την ερμηνεία της κατά το άρθρο 7 της οδηγίας 92/85 έννοιας της «νυκτερινής εργασίας», στις περιπτώσεις που, όπως συμβαίνει στην υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιον του, η νυκτερινή εργασία συνδυάζεται με εργασία κατά βάρδιες. Κατά το αιτούν δικαστήριο, οι γαλουχούσες εργαζόμενες σε βάρδιες οι οποίες πραγματοποιούν ορισμένες μόνο βάρδιες σε νυκτερινό ωράριο πρέπει να απολαύουν της ίδιας προστασίας με τις γαλουχούσες εργαζόμενες που εκτελούν νυκτερινή εργασία μη διεξαγόμενη κατά βάρδιες.

35 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο η αξιολόγηση των κινδύνων της θέσεως εργασίας της I. González Castro, η οποία προβλέπεται στο πλαίσιο της διαδικασίας χορηγήσεως επιδόματος λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία, σύμφωνα με το άρθρο 26 του νόμου 31/1995 που μεταφέρει στο εσωτερικό δίκαιο τα άρθρα 4 και 7 της οδηγίας 92/85, να μη διενεργήθηκε κατά τρόπο ορθό και η θέση εργασίας της να ενέχει, στην πραγματικότητα, κίνδυνο για την υγεία ή την ασφάλειά της, ιδίως λόγω του ότι η I. González Castro παρέχει νυκτερινή εργασία σε βάρδιες μέρος των οποίων πραγματοποιεί μόνη της, διενεργώντας περιπολίες και οφείλοντας να αντιδρά στα επείγοντα περιστατικά, όπως είναι οι εγκληματικές ενέργειες, οι πυρκαγιές και άλλα τέτοιου είδους συμβάντα, δεν έχει δε αποδειχθεί η ύπαρξη χώρου κατάλληλου για τον μητρικό θηλασμό ή, ενδεχομένως, για την εξαγωγή του μητρικού γάλακτος.

36 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν οι κανόνες του άρθρου 19, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/54 περί αντιστροφής του βάρους αποδείξεως πρέπει να εφαρμοστούν σε μια περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως που εκκρεμεί ενώπιον του και, για την περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, διερωτάται ποιοι είναι οι λεπτομερείς όροι εφαρμογής της διατάξεως αυτής, ιδίως όσον αφορά το ζήτημα αν η ενδιαφερόμενη εργαζομένη ή, αντιθέτως, ο καθού το ένδικο βοήθημα, δηλαδή ο εργοδότης ή ο φορέας που είναι υπεύθυνος για την καταβολή του επιδόματος λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία, φέρει το βάρος να αποδείξει ότι η προσαρμογή των συνθηκών εργασίας ή η τοποθέτηση της ενδιαφερόμενης εργαζομένης σε άλλη θέση είναι τεχνικώς ή αντικειμενικώς αδύνατες ή δεν είναι εύλογο να απαιτηθούν.

37 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunal Superior de Justicia de Galicia (Ανώτερο Δικαστήριο της Γαλικίας) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει το άρθρο 7 της [οδηγίας 92/85] να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η νυκτερινή εργασία, την οποία δεν πρέπει να υποχρεούνται να εκτελούν οι κατά την έννοια του άρθρου 2 εργαζόμενες, συμπεριλαμβανομένων, ως εκ τούτου, των γαλουχουσών εργαζομένων, περιλαμβάνει, πέραν της εργασίας που πραγματοποιείται εξ ολοκλήρου κατά τη διάρκεια της νύκτας, και την εργασία σε βάρδιες, όταν ορισμένες από τις βάρδιες αυτές πραγματοποιούνται, όπως εν προκειμένω, κατά τη διάρκεια της νύκτας;

2) Στο πλαίσιο διαφοράς στην οποία επίμαχη είναι η ύπαρξη κινδύνου κατά τη διάρκεια της γαλουχίας της εργαζομένης, έχουν εφαρμογή οι ειδικοί κανόνες περί του βάρους αποδείξεως εκ του άρθρου 19, παράγραφος 1, της [οδηγίας 2006/54] –το οποίο έχει μεταφερθεί στην ισπανική έννομη τάξη, μεταξύ άλλων, με το άρθρο 96, παράγραφος 1, του Ley 36/2011– σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις του άρθρου 5 της [οδηγίας 92/85] –το οποίο έχει μεταφερθεί στην ισπανική έννομη τάξη με το άρθρο 26 του [νόμου 31/1995]– για την απαλλαγή της γαλουχούσης εργαζομένης από την εργασία και, ενδεχομένως, για την αναγνώριση της παροχής την οποία η εσωτερική έννομη τάξη συνδέει με τον κίνδυνο αυτό, σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, της [οδηγίας 92/85];

3) Μπορεί το άρθρο 19, παράγραφος 1, της [οδηγίας 2006/54] να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αποτελούν "πραγματικά περιστατικά από τα οποία τεκμαίρεται η ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διάκρισης" εις βάρος γαλουχούσης εργαζομένης –σε διαφορά κατά την οποία επίμαχη είναι η ύπαρξη, κατά τη διάρκεια της γαλουχίας, κινδύνου επαγόμενου απαλλαγή από την υποχρέωση εργασίας, όπως η απαλλαγή αυτή προβλέπεται από το άρθρο 5 της [οδηγίας 92/85] και έχει μεταφερθεί στην ισπανική έννομη τάξη με το άρθρο 26 του [νόμου 31/1995]– το ότι: i) η εργαζόμενη απασχολείται ως φύλακας ασφαλείας υπό καθεστώς εργασίας σε βάρδιες, πραγματοποιώντας ορισμένες από τις βάρδιες αυτές κατά τη διάρκεια τη νύκτας και επιπροσθέτως κατά μόνας, ii) εκτελώντας εξάλλου γύρους ελέγχου και αντιμετωπίζοντας, κατά περίπτωση, επείγοντα περιστατικά (εγκληματικές ενέργειες, πυρκαγιές ή άλλα συμβάντα), χωρίς συναφώς iii) να αποδεικνύεται ότι υπάρχει στην επιχείρηση κατάλληλος χώρος για τον μητρικό θηλασμό, ή, ενδεχομένως, για την τεχνητή άντληση του μητρικού γάλακτος;

4) Σε διαφορά κατά την οποία επίμαχη είναι η ύπαρξη, κατά τη διάρκεια της γαλουχίας, κινδύνου επαγόμενου απαλλαγή από την υποχρέωση εργασίας, και εφόσον αποδεικνύονται τα "πραγματικά περιστατικά από τα οποία τεκμαίρεται η ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διάκρισης" σύμφωνα με το άρθρο 19, παράγραφος 1, της [οδηγίας 2006/54] σε συνδυασμό με το άρθρο 5 της [οδηγίας 92/85] –όπως έχει μεταφερθεί στην ισπανική έννομη τάξη με το άρθρο 26 του [νόμου 31/1995]): Φέρει η γαλουχούσα εργαζόμενη, προκειμένου να τύχει απαλλαγής από την εργασία σύμφωνα με την εσωτερική νομοθεσία –που μεταφέρει το άρθρο 5, παράγραφοι 2 και 3, της [οδηγίας 92/85]–, το βάρος να αποδείξει ότι η προσαρμογή των συνθηκών εργασίας και/ή του χρόνου εργασίας είναι τεχνικά ή/και αντικειμενικά αδύνατη ή δεν είναι εύλογο να απαιτηθεί και ότι η αλλαγή θέσεως εργασίας είναι τεχνικά ή/και αντικειμενικά αδύνατη ή δεν είναι εύλογο να απαιτηθεί; Ή, αντιθέτως, η απόδειξη των περιστάσεων αυτών απόκειται στους εναγομένους (τον εργοδότη και [τον φορέα] που καλύπτει τη συνδεόμενη με την αναστολή της συμβάσεως εργασίας παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως);»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

38 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 7 της οδηγίας 92/85 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εφαρμόζεται σε περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, στην οποία η ενδιαφερόμενη εργαζομένη σε βάρδιες εκτελεί μόνο μέρος της εργασίας της σε νυκτερινό ωράριο.

39 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, για την ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και οι σκοποί της κανονιστικής ρυθμίσεως της οποίας η διάταξη αυτή αποτελεί μέρος (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 17ης Απριλίου 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, σκέψη 44 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

40 Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 92/85, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα μέτρα που απαιτούνται προκειμένου οι έγκυοι, λεχώνες και γαλουχούσες εργαζόμενες να μην υποχρεούνται να εκτελούν νυκτερινή εργασία κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης τους, καθώς και επί ένα χρονικό διάστημα μετά τον τοκετό, το οποίο ορίζεται από την εθνική αρχή που είναι αρμόδια για την ασφάλεια και την υγεία, με την επιφύλαξη της υποβολής, σύμφωνα με τεχνικές λεπτομέρειες που ορίζουν τα κράτη μέλη, ιατρικού πιστοποιητικού που βεβαιώνει την ανάγκη αυτού του μέτρου όσον αφορά την ασφάλεια και την υγεία της εν λόγω εργαζομένης.

41 Η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου διευκρινίζει ότι τα μέτρα που προβλέπονται στην παράγραφο 1 πρέπει να περιλαμβάνουν τη δυνατότητα, σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες ή/και πρακτικές, μετακίνησης σε θέση εργασίας ημέρας ή απαλλαγής από την εργασία ή παράτασης της άδειας μητρότητας, σε περίπτωση που αυτή η μετακίνηση είναι τεχνικά ή/και αντικειμενικά αδύνατη, ή που για λόγους δεόντως αιτιολογημένους δεν είναι εύλογο να απαιτηθεί.

42 Το κείμενο της διατάξεως αυτής δεν περιέχει πάντως διευκρινίσεις ως προς το ακριβές περιεχόμενο της έννοιας της «νυκτερινής εργασίας».

43 Συναφώς, από την πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 92/85 προκύπτει ότι αυτή αποτελεί μέρος μιας σειράς οδηγιών οι οποίες εκδόθηκαν βάσει του άρθρου 118Α της Συνθήκης ΕΟΚ και αποσκοπούν στη θέσπιση ελάχιστων προδιαγραφών, ιδίως όσον αφορά τη βελτίωση του χώρου εργασίας για την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων.

44 Όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 44 των προτάσεών της, το ίδιο ισχύει και για την οδηγία 2003/88, η οποία ορίζει τις ελάχιστες απαιτήσεις για την ασφάλεια και την υγεία σχετικά με την οργάνωση του χρόνου εργασίας και εφαρμόζεται, μεταξύ άλλων, ως προς ορισμένες πτυχές της νυκτερινής εργασίας, της κατά βάρδιες εργασίας και του ρυθμού εργασίας.

45 Η δε οδηγία 2003/88 ορίζει, στο άρθρο 2, παράγραφος 4, τον εργαζόμενο τη νύκτα ως «κάθε εργαζόμενο κατά τη νυχτερινή περίοδο επί τρεις τουλάχιστον ώρες του ημερήσιου κανονικού χρόνου εργασίας του» και «κάθε εργαζόμενο ο οποίος ενδέχεται να πραγματοποιεί κατά τη νυχτερινή περίοδο ένα ορισμένο τμήμα του ετήσιου χρόνου εργασίας του». Εξάλλου, η παράγραφος 3 του ίδιου άρθρου διευκρινίζει ότι ως «νυχτερινή περίοδος» πρέπει να νοείται «κάθε περίοδος επτά τουλάχιστον ωρών, όπως ορίζεται από την εθνική νομοθεσία, η οποία πρέπει πάντως να περιλαμβάνει το διάστημα μεταξύ 24.00 και 05.00».

46 Από το γράμμα των διατάξεων αυτών και ιδίως από τη χρήση των διατυπώσεων «κάθε περίοδος», «τρεις τουλάχιστον ώρες του [...] χρόνου εργασίας του» και «ένα ορισμένο τμήμα του [...] χρόνου εργασίας του» προκύπτει ότι εργαζομένη η οποία, όπως συμβαίνει στην υπόθεση της κύριας δίκης, πραγματοποιεί βάρδιες εκτελώντας μόνο μέρος της εργασίας της σε νυκτερινό ωράριο πρέπει να θεωρηθεί ότι εκτελεί εργασία κατά τη «νυχτερινή περίοδο» και κατά συνέπεια να χαρακτηριστεί ως «εργαζόμενος τη νύκτα», κατά την έννοια της οδηγίας 2003/88.

47 Διαπιστώνεται ότι, στο μέτρο που είναι προς το συμφέρον των εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων να υπαχθούν, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας 2003/88, στις ειδικές διατάξεις της οδηγίας 92/85 όσον αφορά τη νυκτερινή εργασία, προκειμένου ιδίως να ενισχυθεί η προστασία της οποίας πρέπει να απολαύουν συναφώς, οι ειδικές αυτές διατάξεις δεν πρέπει να ερμηνεύονται κατά τρόπο λιγότερο ευνοϊκό απ' ό,τι οι γενικές διατάξεις της οδηγίας 2003/88, που εφαρμόζονται στις λοιπές κατηγορίες εργαζομένων.

48 Κατά συνέπεια, πρέπει να κριθεί ότι εργαζομένη όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης ασκεί «νυκτερινή εργασία», κατά την έννοια του άρθρου 7 της οδηγίας 92/85, και ότι εμπίπτει καταρχήν στην εν λόγω διάταξη.

49 Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από τον σκοπό του άρθρου 7 της οδηγίας 92/85.

50 Ειδικότερα, η ως άνω διάταξη σκοπεί στην ενίσχυση της προστασίας των εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων κατοχυρώνοντας την αρχή ότι αυτές δεν υποχρεούνται να εκτελούν νυκτερινή εργασία όταν τούτο τις εκθέτει σε κίνδυνο για την υγεία ή την ασφάλειά τους.

51 Αν όμως γαλουχούσα εργαζομένη η οποία, όπως συμβαίνει στην υπόθεση της κύριας δίκης, εργάζεται σε βάρδιες έπρεπε να αποκλειστεί από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7 της οδηγίας 92/85 για τον λόγο ότι εκτελεί μόνο μέρος της εργασίας της σε νυκτερινό ωράριο, τούτο θα είχε ως συνέπεια να απολέσει η διάταξη αυτή μέρος της πρακτικής της αποτελεσματικότητας. Ειδικότερα, η ενδιαφερόμενη εργαζομένη θα μπορούσε να εκτεθεί σε κίνδυνο για την υγεία ή την ασφάλειά της και η προστασία την οποία δικαιούται βάσει της διατάξεως αυτής θα μειωνόταν έτσι σημαντικά.

52 Όσον αφορά τους λεπτομερείς όρους εφαρμογής του άρθρου 7 της οδηγίας 92/85 σε μια περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, διευκρινίζεται ότι, προκειμένου να τύχει εφαρμογής των κατά την παράγραφο 2 του άρθρου αυτού μέτρων προστασίας, δηλαδή της μετακινήσεως σε θέση εργασίας ημέρας ή, άλλως, της απαλλαγής από την εργασία, η ενδιαφερόμενη εργαζομένη οφείλει να υποβάλει ιατρικό πιστοποιητικό που βεβαιώνει την ανάγκη του μέτρου αυτού όσον αφορά την ασφάλεια και την υγεία της, σύμφωνα με τεχνικές λεπτομέρειες που ορίζει το οικείο κράτος μέλος. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να ελέγξει κατά πόσον η προϋπόθεση αυτή συντρέχει εν προκειμένω.

53 Δεδομένων των ανωτέρω, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 7 της οδηγίας 92/85 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εφαρμόζεται σε περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, στην οποία η ενδιαφερόμενη εργαζομένη σε βάρδιες εκτελεί μόνο μέρος της εργασίας της σε νυκτερινό ωράριο.

Επί του δευτέρου, του τρίτου και του τετάρτου ερωτήματος

54 Καταρχάς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της κατά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, στο Δικαστήριο εναπόκειται να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα να επιλύσει τη διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί και, στο πλαίσιο αυτό, να ερμηνεύσει όλες τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που έχουν ανάγκη τα εθνικά δικαστήρια προκειμένου να

αποφανθούν επί των διαφορών των οποίων έχουν επιληφθεί, ακόμη και όταν οι διατάξεις αυτές δεν αναφέρονται ρητώς στα ερωτήματα που του υποβάλλουν τα δικαστήρια αυτά (απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Otero Ramos, C-531/15, EU:C:2017:789, σκέψη 39 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

55 Συνεπώς, μολονότι, από τυπικής απόψεως, το αιτούν δικαστήριο περιόρισε το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα στην ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/54 και του άρθρου 5 της οδηγίας 92/85, στο Δικαστήριο εναπόκειται να εξαγάγει, από το σύνολο των στοιχείων που παρέσχε το εθνικό δικαστήριο, ιδίως δε από το σκεπτικό της αποφάσεως περί παραπομπής, τα στοιχεία του δικαίου της Ένωσης που χρήζουν ερμηνείας, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Otero Ramos, C-531/15, EU:C:2017:789, σκέψη 40 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

56 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η κρίσιμη στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνική νομοθεσία, δηλαδή το άρθρο 26 του νόμου 31/1995, μεταφέρει στο εσωτερικό δίκαιο, χωρίς σαφή διάκριση, μεταξύ άλλων τα άρθρα 4 και 7 της οδηγίας 92/85, η δε νομοθεσία αυτή προβλέπει, ειδικότερα, ότι η αναστολή της συμβάσεως εργασίας λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία καθώς και η καταβολή του σχετικού επιδόματος είναι δυνατές μόνον εφόσον αποδεικνύεται, κατόπιν της αξιολογήσεως της θέσεως εργασίας της ενδιαφερόμενης εργαζομένης, ότι η θέση αυτή ενέχει τέτοιο κίνδυνο και ότι δεν είναι δυνατή η προσαρμογή των συνθηκών εργασίας της ως άνω εργαζομένης ή η τοποθέτησή της σε άλλη θέση εργασίας.

57 Το αιτούν δικαστήριο εκκινεί από την παραδοχή ότι δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο, αν η κατά την ως εθνική νομοθεσία αξιολόγηση των κινδύνων που ενέχει η θέση εργασίας της ενδιαφερόμενης εργαζομένης είχε διενεργηθεί κατά ορθό τρόπο, να είχε προκύψει η ύπαρξη κινδύνου για την υγεία ή την ασφάλεια της ως άνω εργαζομένης, ιδίως υπό το πρίσμα του άρθρου 7 της οδηγίας 92/85, καθόσον η εν λόγω εργαζομένη παρέχει νυκτερινή εργασία κατά βάρδιες μέρος των οποίων πραγματοποιεί μόνη της, πραγματοποιώντας περιπολίες και οφείλοντας να αντιδρά στα επείγοντα περιστατικά, όπως είναι οι εγκληματικές ενέργειες, οι πυρκαγιές και άλλα τέτοιου είδους συμβάντα, χωρίς να προβλέπεται η ύπαρξη χώρου κατάλληλου για τον μητρικό θηλασμό ή, ενδεχομένως, για την εξαγωγή του μητρικού γάλακτος.

58 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν πρέπει να εφαρμοσθούν οι κανόνες του άρθρου 19, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/54 περί αντιστροφής του βάρους αποδείξεως σε μια περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, στο πλαίσιο της οποίας εργαζομένη στην οποία δεν χορηγήθηκε το ιατρικό πιστοποιητικό που βεβαιώνει την ύπαρξη κινδύνου για τον θηλασμό τον οποίο ενέχει η θέση εργασίας της και στην οποία κατά συνέπεια δεν χορηγήθηκε το επίδομα λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία αμφισβητεί, ενώπιον εθνικού δικαστηρίου ή οποιασδήποτε άλλης αρμόδιας αρχής του οικείου κράτους μέλους, την αξιολόγηση των κινδύνων της θέσεως εργασίας της. Για την περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, το αιτούν δικαστήριο ερωτά ποιοι είναι οι λεπτομερείς όροι εφαρμογής της διατάξεως αυτής, ιδίως όσον αφορά το ζήτημα αν η ενδιαφερόμενη εργαζομένη ή, αντιθέτως, ο καθού το ένδικο βοήθημα, είτε πρόκειται για τον εργοδότη είτε για τον φορέα που είναι υπεύθυνος για την καταβολή του επιδόματος λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία, φέρει το βάρος να αποδείξει ότι η προσαρμογή των συνθηκών εργασίας ή η μετακίνηση της ενδιαφερόμενης εργαζομένης σε άλλη θέση είναι τεχνικώς ή αντικειμενικώς αδύνατες ή δεν είναι εύλογο να απαιτηθούν.

59 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα, τα οποία πρέπει να συνεξετασθούν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 19, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/54 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εφαρμόζεται σε περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, στο πλαίσιο της οποίας εργαζομένη στην οποία δεν χορηγήθηκε ιατρικό πιστοποιητικό που βεβαιώνει την ύπαρξη κινδύνου για τον θηλασμό τον οποίο ενέχει η θέση εργασίας της και στην οποία κατά συνέπεια δεν χορηγήθηκε το επίδομα λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία αμφισβητεί, ενώπιον εθνικού δικαστηρίου ή

οποιασδήποτε άλλης αρμόδιας αρχής του οικείου κράτους μέλους, την αξιολόγηση των κινδύνων της θέσεως εργασίας της και, εφόσον η απάντηση είναι καταφατική, ποιοι είναι οι λεπτομερείς όροι εφαρμογής της διατάξεως αυτής σε μια τέτοια περίπτωση.

60 Υπενθυμίζεται, πρώτον, ότι, κατά το άρθρο 19, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/54, τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα, σύμφωνα με τα εθνικά τους δικαστικά συστήματα, ώστε να επιβάλλεται στον εναγόμενο να αποδείξει ότι δεν υπήρξε παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, όταν πρόσωπο που κρίνει ότι θίγεται από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης επικαλείται, ενώπιον δικαστηρίου ή οποιασδήποτε άλλης αρμόδιας αρχής, πραγματικά περιστατικά από τα οποία τεκμαίρεται η ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διάκρισης.

61 Το άρθρο 19, παράγραφος 4, στοιχείο α′, της ως άνω οδηγίας διευκρινίζει, μεταξύ άλλων, ότι οι κανόνες της παραγράφου 1 του ίδιου άρθρου περί αντιστροφής του βάρους αποδείξεως εφαρμόζονται επίσης στις περιπτώσεις που καλύπτονται από την οδηγία 92/85, στο μέτρο που υπάρχει διακριτική μεταχείριση λόγω φύλου.

62 Συναφώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/54 εφαρμόζεται σε περίπτωση στην οποία γαλουχούσα εργαζομένη αμφισβητεί, ενώπιον εθνικού δικαστηρίου ή οποιασδήποτε άλλης αρμόδιας αρχής του οικείου κράτους μέλους, την αξιολόγηση των κινδύνων τους οποίους ενέχει η θέση εργασίας της καθόσον αυτή δεν διενεργήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 92/85 (απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Otero Ramos, C-531/15, EU:C:2017:789, σκέψη 65).

63 Ειδικότερα, η μη αξιολόγηση του κινδύνου τον οποίο ενέχει η θέση εργασίας μιας γαλουχούσας εργαζομένης σύμφωνα με τις επιταγές του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 92/85 πρέπει να κριθεί ως λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση γυναίκας λόγω εγκυμοσύνης ή άδειας μητρότητας, κατά την έννοια της ως άνω οδηγίας, και συνιστά ως εκ τούτου άμεση διάκριση λόγω φύλου, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2006/54 (απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Otero Ramos, C-531/15, EU:C:2017:789, σκέψεις 62 και 63).

64 Συναφώς, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, προκειμένου να ανταποκρίνεται στις επιταγές του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 92/85, η αξιολόγηση των κινδύνων της θέσεως εργασίας μιας γαλουχούσας εργαζομένης πρέπει να περιλαμβάνει ειδικό έλεγχο που να λαμβάνει υπόψη την ατομική κατάσταση της συγκεκριμένης εργαζομένης προκειμένου να κριθεί αν η υγεία και η ασφάλειά της ή η υγεία και η ασφάλεια του τέκνου της είναι εκτεθειμένες σε κίνδυνο (απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Otero Ramos, C-531/15, EU:C:2017:789, σκέψη 51).

65 Επισημαίνεται, δεύτερον, ότι σκοπός της κατά το άρθρο 4 της οδηγίας 92/85 αξιολογήσεως των κινδύνων είναι να προστατεύσει τις εγκύους, λεχώνες και γαλουχούσες εργαζόμενες και το τέκνο τους, στο μέτρο που, αν από την αξιολόγηση αυτή προκύψει ότι η θέση εργασίας μιας τέτοιας εργαζομένης ενέχει κίνδυνο για την υγεία ή την ασφάλειά της, έχει αντίκτυπο στην εγκυμοσύνη της ή και στον θηλασμό του τέκνου της, ο εργοδότης υποχρεούται, σύμφωνα με το άρθρο 5 της οδηγίας αυτής, να λάβει τα απαιτούμενα μέτρα προκειμένου η έκθεση στον κίνδυνο αυτό να αποφευχθεί.

66 Όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 61 των προτάσεών της, το άρθρο 4 της οδηγίας 92/85 συνιστά γενική διάταξη, που ορίζει τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν σε σχέση με οιαδήποτε δραστηριότητα ενδέχεται να ενέχει συγκεκριμένο κίνδυνο για τις εγκύους, λεχώνες και γαλουχούσες εργαζόμενες. Αντιστρόφως, το άρθρο 7 της ως άνω οδηγίας συνιστά ειδική διάταξη η οποία εφαρμόζεται στην περίπτωση της νυκτερινής εργασίας, ως προς την οποία ο ενωσιακός νομοθέτης δέχθηκε ότι ενδέχεται να παρουσιάζει ιδιαίτερη επικινδυνότητα για τις εγκύους, λεχώνες και γαλουχούσες εργαζόμενες.

67 Ενώ τα άρθρα 4 και 7 της οδηγίας 92/85 επιδιώκουν έτσι τον ίδιο σκοπό προστασίας των εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων από τους κινδύνους τους οποίους ενέχουν οι θέσεις εργασίας τους, το άρθρο 7 της οδηγίας 92/85 σκοπεί ειδικότερα στην ενίσχυση της προστασίας αυτής θεσπίζοντας την αρχή ότι οι έγκυοι, λεχώνες και γαλουχούσες εργαζόμενες δεν υποχρεούνται να εκτελούν νυκτερινή εργασία εφόσον υποβάλουν ιατρικό πιστοποιητικό που βεβαιώνει την ανάγκη μιας τέτοιας προστασίας όσον αφορά την ασφάλεια και την υγεία τους.

68 Η προβλεπόμενη στο πλαίσιο του άρθρου 7 της οδηγίας 92/85 αξιολόγηση των κινδύνων της θέσεως εργασίας των εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων δεν μπορεί συνεπώς να υπόκειται σε λιγότερο αυστηρές απαιτήσεις από εκείνες που ισχύουν στο πλαίσιο του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής.

69 Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι οι κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες έχουν ως σκοπό, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 92/85, να χρησιμεύσουν ως οδηγός για την προβλεπόμενη στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας αξιολόγηση, κάνουν ρητή αναφορά στη νυκτερινή εργασία.

70 Ειδικότερα, από τον διαλαμβανόμενο στη σελίδα 13 των ως άνω κατευθυντηρίων γραμμών λεπτομερή πίνακα για την εκτίμηση των κινδύνων, των γενικών παραγόντων κινδύνου και των συναφών καταστάσεων που αντιμετωπίζουν οι περισσότερες έγκυοι, λεχώνες και γαλουχούσες εργαζόμενες, προκύπτει ότι η νυκτερινή εργασία μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην υγεία των εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων και ότι οι κίνδυνοι στους οποίους εκτίθενται οι γυναίκες αυτές μπορεί να κυμαίνονται ανάλογα με το είδος της εκτελούμενης εργασίας, τις συνθήκες εργασίας και το ίδιο το άτομο και ότι, κατά συνέπεια, λόγω αυξημένης κόπωσης, ορισμένες έγκυοι και γαλουχούσες εργαζόμενες μπορεί να μην είναι σε θέση να εργάζονται σε ακανόνιστα διαστήματα, σε βραδινές βάρδιες ή τη νύχτα. Ο πίνακας αυτός προβλέπει εξάλλου μέτρα πρόληψης σχετικά με τη νυχτερινή εργασία.

71 Εξάλλου, από τις κατευθυντήριες γραμμές προκύπτει ότι η αξιολόγηση των κινδύνων τους οποίους ενέχει η θέση εργασίας μιας γαλουχούσας εργαζομένης πρέπει να περιλαμβάνει ειδικό έλεγχο που να λαμβάνει υπόψη την ατομική κατάσταση της συγκεκριμένης εργαζομένης (απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Otero Ramos, C-531/15, EU:C:2017:789, σκέψεις 46 και 51).

72 Κατά συνέπεια, πρέπει να κριθεί, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 50 των προτάσεών της, ότι η αξιολόγηση των κινδύνων της θέσεως εργασίας της ενδιαφερόμενης εργαζομένης, που διενεργείται στο πλαίσιο του άρθρου 7 της οδηγίας 92/85, πρέπει να περιλαμβάνει ειδικό έλεγχο που να λαμβάνει υπόψη την ατομική κατάσταση της ως άνω εργαζομένης προκειμένου να κριθεί αν η υγεία και η ασφάλειά της ή η υγεία και η ασφάλεια του τέκνου της είναι εκτεθειμένες σε κίνδυνο. Ελλείψει του ελέγχου αυτού, θα συνέτρεχε περίπτωση λιγότερο ευνοϊκής μεταχειρίσεως γυναίκας λόγω εγκυμοσύνης ή άδειας μητρότητας κατά την έννοια της ως άνω οδηγίας και θα στοιχειοθετούνταν άμεση διάκριση λόγω φύλου, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2006/54, οπότε θα χωρούσε εφαρμογή του άρθρου 19, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας.

73 Όσον αφορά τους λεπτομερείς όρους εφαρμογής της ως άνω διατάξεως, υπενθυμίζεται ότι οι κανόνες περί αποδείξεως τους οποίους προβλέπει δεν εφαρμόζονται κατά τον χρόνο κατά τον οποίο η οικεία εργαζομένη ζητεί προσαρμογή των συνθηκών εργασίας της ή, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, επίδομα λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία, και κατά συνέπεια πρέπει να διενεργηθεί αξιολόγηση των κινδύνων τους οποίους ενέχει η θέση εργασίας της εργαζομένης σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, ή, ενδεχομένως, με το άρθρο 7 της οδηγίας 92/85. Οι ως άνω κανόνες περί αποδείξεως έχουν εφαρμογή μόνον σε μεταγενέστερο στάδιο, όταν η ενδιαφερόμενη εργαζομένη αμφισβητεί ενώπιον δικαστηρίου ή οποιασδήποτε άλλης αρμόδιας αρχής την απόφαση σχετικά με την αξιολόγηση αυτή των κινδύνων (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Otero Ramos, C-531/15, EU:C:2017:789, σκέψη 67).

74 Πάντως, σύμφωνα με το άρθρο 19, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/54, εναπόκειται στην εργαζομένη που κρίνει ότι θίγεται από την εις βάρος της μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως να επικαλεστεί, ενώπιον δικαστηρίου ή οποιασδήποτε άλλης αρμόδιας αρχής, πραγματικά περιστατικά ή αποδεικτικά στοιχεία από τα οποία τεκμαίρεται η ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διακρίσεως (απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Otero Ramos, C-531/15, EU:C:2017:789, σκέψη 68 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

75 Σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, τούτο σημαίνει ότι η ενδιαφερόμενη εργαζομένη πρέπει να υποβάλει, ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου ή οποιασδήποτε άλλης αρμόδιας αρχής του οικείου κράτους μέλους, πραγματικά περιστατικά ή αποδεικτικά στοιχεία από τα οποία να μπορεί να συναχθεί ότι η αξιολόγηση των κινδύνων της θέσεως εργασίας της την οποία προβλέπει η εθνική νομοθεσία που μεταφέρει, μεταξύ άλλων, τα άρθρα 4 και 7 της οδηγίας 92/85 στο εσωτερικό δίκαιο δεν συμπεριέλαβε ειδικό έλεγχο που να λαμβάνει υπόψη την ατομική κατάστασή της και ότι η ίδια υπέστη ως εκ τούτου δυσμενή διάκριση.

76 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής και από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι η I. González Castro κίνησε ενώπιον του ταμείου αλληλασφαλίσεως Umivale τη διαδικασία χορηγήσεως επιδόματος λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία και ότι στις 9 Μαρτίου 2015 υπέβαλε προς τον σκοπό αυτό αίτηση χορηγήσεως ιατρικού πιστοποιητικού που θα βεβαίωνε την ύπαρξη κινδύνου για τον θηλασμό τον οποίο ενείχε η θέση εργασίας της, χρησιμοποιώντας το σχετικό έντυπο που παρέσχε το εν λόγω ταμείο αλληλασφαλίσεως.

77 Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, η Prosegur απέστειλε στο ταμείο αλληλασφαλίσεως Umivale, στις 13 Μαρτίου 2015, δήλωση στην οποία ανέφερε ότι δεν είχε επιχειρήσει να προσαρμόσει τις συνθήκες εργασίας της θέσεως της I. González Castro ή να τοποθετήσει την εν λόγω εργαζομένη σε άλλη θέση διότι θεωρούσε ότι τα καθήκοντα τα οποία ασκούσε και οι συνθήκες εργασίας της δεν επηρέαζαν τον μητρικό θηλασμό.

78 Η δήλωση όμως αυτή, που πραγματοποιήθηκε μέσω τυποποιημένου εντύπου το οποίο παρέσχε το ταμείο αλληλασφαλίσεως Umivale, δεν περιέχει καμία αιτιολογία σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η Prosegur κατέληξε στο συμπέρασμα αυτό, δεν προκύπτει δε ότι η Prosegur στηρίχθηκε σε ειδικό έλεγχο στο πλαίσιο του οποίου ελήφθη υπόψη η ατομική κατάσταση της ενδιαφερόμενης εργαζομένης.

79 Η δε απόφαση με την οποία το ταμείο αλληλασφαλίσεως Umivale απέρριψε την αίτηση της I. González Castro αναφέρει απλώς ότι «δεν υφίσταται εγγενής κίνδυνος της θέσεως εργασίας της που θα μπορούσε να είναι επιβλαβής, κατόπιν πλήρους εξετάσεως των εγγράφων που προσκομίστηκαν από την ίδια την εργαζομένη». Στα συμπεράσματα τα οποία περιέχονται στο παράρτημα της αποφάσεως αυτής, το ταμείο αλληλασφαλίσεως Umivale παραπέμπει στις «κατευθυντήριες γραμμές για την αξιολόγηση των επαγγελματικών κινδύνων κατά τη διάρκεια του μητρικού θηλασμού», οι οποίες καταρτίστηκαν από την Ισπανική Παιδιατρική Ένωση και δημοσιεύθηκαν από το INSS, προκειμένου να κρίνει ότι οι ως άνω κατευθυντήριες γραμμές δείχνουν ότι η εργασία κατά βάρδιες ή η νυκτερινή εργασία δεν ενέχει κινδύνους για τον θηλασμό. Το ταμείο αλληλασφαλίσεως Umivale διαβεβαιώνει επίσης, χωρίς περαιτέρω διευκρινίσεις, ότι η I. González Castro δεν εκτίθεται κατά τη διάρκεια της εργασίας της σε ουσίες επιβλαβείς για το τέκνο της και ότι οι συνθήκες εργασίας της δεν επηρεάζουν τον θηλασμό.

80 Υπό τις συνθήκες αυτές, φαίνεται, όπως διαπίστωσε η γενική εισαγγελέας στα σημεία 70 και 77 των προτάσεών της, ότι η αξιολόγηση των κινδύνων της θέσεως εργασίας της I. González Castro δεν συμπεριέλαβε ειδικό έλεγχο που να λαμβάνει υπόψη την ατομική κατάστασή της και ότι η ενδιαφερόμενη υπέστη δυσμενή διάκριση. Εναπόκειται εν τέλει στο αιτούν δικαστήριο, που είναι το μόνο αρμόδιο να εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως που εκκρεμεί ενώπιόν του, να επαληθεύσει αν τα πράγματα έχουν όντως έτσι.

81 Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, εναπόκειται στον εναγόμενο της κύριας δίκης να αποδείξει ότι η αξιολόγηση των κινδύνων την οποία προβλέπει η εθνική νομοθεσία που μεταφέρει, μεταξύ άλλων, τα άρθρα 4 και 7 της οδηγίας 92/85 στο εσωτερικό δίκαιο εμπεριείχε ειδικό έλεγχο ο οποίος ελάμβανε υπόψη την ατομική κατάσταση της I. González Castro, εξυπακουομένου ότι έγγραφα όπως είναι η δήλωση του εργοδότη ότι τα καθήκοντα τα οποία ασκεί η εν λόγω εργαζομένη και οι συνθήκες εργασίας της δεν επηρεάζουν τον μητρικό θηλασμό, χωρίς διευκρινίσεις ικανές να τεκμηριώσουν μια τέτοια διαβεβαίωση, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η θέση εργασίας της δεν περιλαμβάνεται στον καταρτισθέντα από τον αρμόδιο οργανισμό του οικείου κράτους μέλους κατάλογο θέσεων που ενέχουν κίνδυνο για τον θηλασμό, δεν μπορούν αφεαυτών να στοιχειοθετήσουν αμάχητο τεκμήριο περί υπάρξεως τέτοιου ειδικού ελέγχου. Σε αντίθετη περίπτωση, τόσο τα άρθρα 4 και 7 της οδηγίας 92/85 όσο και οι περί αποδείξεως κανόνες του άρθρου 19 της οδηγίας 2006/54 θα στερούνταν πλήρως πρακτικής αποτελεσματικότητας (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Otero Ramos, C-531/15, EU:C:2017:789, σκέψη 74).

82 Πρέπει να προστεθεί ότι οι ίδιοι κανόνες αποδείξεως έχουν εφαρμογή στο πλαίσιο του άρθρου 5 ή, ενδεχομένως, του άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 92/85. Ειδικότερα, στο μέτρο που γαλουχούσα εργαζομένη ζητεί την απαλλαγή της από την εργασία για όλο το διάστημα που χρειάζεται για την προστασία της ασφάλειας ή της υγείας της, προσκομίζει δε στοιχεία ικανά να καταδείξουν ότι δεν υπήρχε δυνατότητα λήψεως των μέτρων προστασίας του άρθρου 5, παράγραφοι 1 και 2, ή του άρθρου 7, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής, ο εργοδότης φέρει το βάρος να αποδείξει ότι τα μέτρα αυτά ήταν τεχνικώς ή αντικειμενικώς δυνατά και ήταν εύλογο να απαιτηθούν στην περίπτωση της ενδιαφερόμενης εργαζομένης.

83 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο, στο τρίτο και στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/54 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εφαρμόζεται σε περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, στο πλαίσιο της οποίας εργαζομένη στην οποία δεν χορηγήθηκε ιατρικό πιστοποιητικό που βεβαιώνει την ύπαρξη κινδύνου για τον θηλασμό τον οποίο ενέχει η θέση εργασίας της και στην οποία κατά συνέπεια δεν χορηγήθηκε το επίδομα λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία αμφισβητεί, ενώπιον εθνικού δικαστηρίου ή οποιασδήποτε άλλης αρμόδιας αρχής του οικείου κράτους μέλους, την αξιολόγηση των κινδύνων της θέσεως εργασίας της, εφόσον η εργαζομένη αυτή επικαλείται πραγματικά περιστατικά από τα οποία πιθανολογείται ότι η αξιολόγηση αυτή δεν συμπεριέλαβε ειδικό έλεγχο που να λαμβάνει υπόψη την ατομική κατάστασή της και από τα οποία μπορεί έτσι να συναχθεί τεκμήριο περί υπάρξεως άμεσης διακρίσεως λόγω φύλου, κατά την έννοια της οδηγίας 2006/54, πράγμα που είναι έργο του αιτούντος δικαστηρίου να επαληθεύσει. Ο καθού το ένδικο βοήθημα φέρει στην περίπτωση αυτή το βάρος να αποδείξει ότι η εν λόγω αξιολόγηση των κινδύνων όντως περιελάμβανε τέτοιο συγκεκριμένο έλεγχο και ότι επομένως δεν υπήρξε παραβίαση της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων.

Επί των δικαστικών εξόδων

84 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 7 της οδηγίας 92/85/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Οκτωβρίου 1992, σχετικά με την εφαρμογή μέτρων που αποβλέπουν στη βελτίωση της υγείας και της ασφάλειας κατά την εργασία των εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εφαρμόζεται σε περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, στην οποία η ενδιαφερόμενη εργαζομένη σε βάρδιες εκτελεί μόνο μέρος της εργασίας της σε νυκτερινό ωράριο.

2) Το άρθρο 19, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης (αναδιατύπωση), πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εφαρμόζεται σε περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, στο πλαίσιο της οποίας εργαζομένη στην οποία δεν χορηγήθηκε ιατρικό πιστοποιητικό που βεβαιώνει την ύπαρξη κινδύνου για τον θηλασμό τον οποίο ενέχει η θέση εργασίας της και στην οποία κατά συνέπεια δεν χορηγήθηκε το επίδομα λόγω κινδύνου κατά τη γαλουχία αμφισβητεί, ενώπιον εθνικού δικαστηρίου ή οποιασδήποτε άλλης αρμόδιας αρχής του οικείου κράτους μέλους, την αξιολόγηση των κινδύνων της θέσεως εργασίας της, εφόσον η εργαζομένη αυτή επικαλείται πραγματικά περιστατικά από τα οποία πιθανολογείται ότι η αξιολόγηση αυτή δεν συμπεριέλαβε ειδικό έλεγχο που να λαμβάνει υπόψη την ατομική κατάστασή της και από τα οποία μπορεί έτσι να συναχθεί τεκμήριο περί υπάρξεως άμεσης διακρίσεως λόγω φύλου, κατά την έννοια της οδηγίας 2006/54, πράγμα που είναι έργο του αιτούντος δικαστηρίου να επαληθεύσει.

Ο καθού το ένδικο βοήθημα φέρει στην περίπτωση αυτή το βάρος να αποδείξει ότι η εν λόγω αξιολόγηση των κινδύνων όντως περιελάμβανε τέτοιο συγκεκριμένο έλεγχο και ότι επομένως δεν υπήρξε παραβίαση της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων.

(υπογραφές)